

ВІДОБРАЖЕННЯ КАТЕГОРІЇ ПРОСТОРУ У ФРАЗЕОЛОГІЇ СУЧАСНОЇ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ

У статті викладено основні концепції просторового сприйняття, подано детальну класифікацію фразеосемантичного поля простору сучасної англійської мови.

Проблема простору – цікава та вічна проблема, яка ніколи не може бути вирішена до кінця. Простір завжди відіграв особливу роль у структурі світу. Це та арена, на якій розгортаються всі події світового дійства. Одночасно простір постає безпосереднім учасником цього дійства, який визначає його хід.

Основні властивості простору – його всезагальність, протяжність, координованість його частин, об'єктивність, однорідність, трьохмірність та відносність. Необхідно розрізняти простір реальний, концептуальний та перцептуальний (від лат. *perceptio* – сприйняття, безпосереднє відображення об'єктивної дійсності органами чуття), тобто простір, яким його сприймає людина своїми органами чуття насамперед такими, як зір та дотик, – уявний простір, який може бути суто індивідуальним. Деякою мірою перцептуальний простір пов'язує реальний та концептуальний простір [1: 58-59].

Недавні дослідження групи вчених на чолі зі Стивеном Левінсоном доводять, що просторове пізнання значною мірою залежить від культурної традиції нації. В різних народів у різних мовах концепція простору несе в собі певні індивідуальні особливості. Обстановка може залишатися незмінною, проте різниця в кодуванні того, що ми привносимо в цю обстановку, – те, що ґештальт теоретики назвали "референтний фрейм" або система координат, які ми приписуємо об'єктам, щоб дізнатися про той чи інший напрямок одного предмета по відношенню до іншого. Так, виділяють три основні типи просторових референтних фреймів:

- відносний (relative);
- абсолютний (absolute);
- внутрішній (intrinsic).

Відносний просторовий референтний фрейм ще має назву егоцентричний, тому що просторове розміщення аналізується з точки зору мовця. Абсолютний просторовий референтний фрейм за основу бере фіксовані поняття: південь, північ, захід, схід. Внутрішній просторовий референтний фрейм ставить у центр об'єкт [2: 108-111].

Носії англійської мови належать до першого типу просторових референтних фреймів.

Особливий інтерес являє собою фразеологічне відображення категорії простору в англійській мові. Roget's Thesaurus of English Words and Phrases поділяє поняття "простір" на такі семантичні поля:

1. Space in general (простір у цілому).
2. Dimensions (виміри).
3. Form (форма).
4. Motion (рух).

Кожне семантичне поле поділяється на субполя. Наступна таблиця ілюструє співвідношення полів, субполів та приклади до них.

Таблиця 1.

Семантичне поле	Субполе	Приклади
Space in general	1 indefinite space	1 <i>green belt</i> – зелена зона (навколо міста)
	2 definite space	2 <i>Tom Tiddler's ground</i> – спірна територія, нічийна земля
	3 limited space	3 <i>every nook and cranny</i> – скрізь
	4 location	4 <i>put down roots</i> – пускати коріння, осідати
	5 displacement	5 <i>square peg in a round hole</i> – людина не на своєму місці
	6 presence	6 <i>meet one at every turn</i> – зустрічати всюди
	7 absence	7 <i>dead men</i> – пусті пляшки
	8 place of habitation or resort	8 <i>hang up one's hat</i> – надовго зупинитися у когось
	9 receptacle	9 <i>lazy Susan</i> – невеликий столик для бутербродів та закусок
Dimensions	1 size	1 <i>plump as a partridge</i> – гладкий як гуска
	2 littleness	2 <i>knee-high to a grasshopper</i> – дуже маленький
	3 expansion	3 <i>spread like wildfire</i> – розповсюджуватися з неймовірною швидкістю
	4 contraction	4 <i>pack like sardines</i> – як оселедці в бочці
	5 distance	5 <i>stay at arm's length</i> – тримати дистанцію
	6 nearness	6 <i>within a stone's throw</i> – недалеко
	7 contiguity	7 <i>be bumper to bumper</i> – перебувати дуже близько
	8 length	8 <i>in Indian file</i> – колона по одному
	9 shortness	9 <i>duck's disease</i> – коротконогий

	10 breadth / thickness 11 narrowness / thinness 12 height 13 depth 14 summit 15 horizontality 16 pendency 17 inversion 18 crossing 19 interiority 20 centrality 21 dressing 22 uncovering 23 interjacency 24 front 25 rear 26 laterality 27 contraposition	10 <i>thick as a rope</i> – цупкий 11 <i>thin as a rake</i> – худий як тріска 12 <i>Tower of Babel</i> – Вавилонська вежа 13 <i>bowels of the earth</i> – надра землі 14 <i>put the finishing touches</i> – наносити останні штрихи 15 <i>flat as a pancake</i> – плоский як дошка 16 <i>hang in the balance</i> – висіти на волосині 17 <i>put the cart before the horse</i> – починати не з того кінця 18 <i>cat's cradle</i> – дитяча гра, яка полягає в переплетенні на пальцях нитки один у одного 19 <i>the nitty gritty</i> – подробиці якоїсь справи 20 <i>focal point</i> – фокусна точка 21 <i>glad rags</i> – найкраща одежа 22 <i>bald as a billiard ball</i> – лисий як коліно 23 <i>Iron Curtain</i> – "залізна завіса" 24 <i>eyeball to eyeball</i> – віч-на-віч 25 <i>hard on the heels of</i> – близько від 26 <i>cheek by jowl</i> – пліч-о-пліч 27 <i>on the other side of the fence</i> – бути супротивником
Form	1 irregularity of form 2 straightness 3 circularity 4 prominence 5 sharpness 6 bluntness 7 smoothness 8 roughness 9 fold 10 opening 11 closure	1 <i>knock into shape</i> – приводити до порядку 2 <i>straight as a die</i> – відвертий, чесний 3 <i>crop circle</i> – візерунки-відбитки правильних геометричних форм на полях в Англії 4 <i>stick out like a sore thumb</i> – звертати на себе увагу, впадати у вічі 5 <i>sharp as a needle</i> – дуже розумний, проникливий 6 <i>draw the teeth</i> – знешкоджувати 7 <i>smooth as a baby's bottom</i> – гладенький, як оксамит 8 <i>Van Dyke</i> – зубці (на мереживі) 9 <i>crow's feet</i> – зморщечки біля очей 10 <i>brace and bit</i> – тоненьке долото трубочкою 11 <i>put up the shutters</i> – закрити підприємство (магазин)
Motion	1 successive change of place 2 quiescence 3 land travel 4 traveller 5 water travel 6 mariner 7 aeronautics 8 transference 9 carrier 10 vehicle 11 ship 12 aircraft 13 velocity 14 slowness 15 impulse 16 direction 17 deviation 18 preceding: going before 19 following: going after 20 progression 21 regression 22 approach 23 attraction 24 repulsion 25 departure 26 ejection	1 <i>worm one's way</i> – примазатися 2 <i>let sleeping dogs lie</i> – не буди лихо 3 <i>take one's constitutional</i> – прогулянка рано чи ввечері 4 <i>knight of the road</i> – комівояжер, розбійник 5 <i>turn turtle</i> – перекинутися 6 <i>Jack Tar</i> – матрос 7 <i>hit an air pocket</i> – потрапити в повітряну яму 8 <i>pass the buck</i> – перекласти відповідальність на іншого 9 <i>ship of the desert</i> – "корабель пустелі" (верблюди) 10 <i>Black Maria</i> – тюремна карета 11 <i>Noah's Ark</i> – Нойів ковчег 12 <i>flying saucer</i> – літаюча тарілка, НЛО 13 <i>like an arrow</i> – як стріла 14 <i>at a snail's pace</i> – черепашачою ходою 15 <i>bunch of fives</i> – п'ятерня, кулак 16 <i>as the crow flies</i> – напростець, напрямки 17 <i>fly off a tangent</i> – раптово віхлитися (від теми) 18 <i>steal one's thunder</i> – перехватити ініціативу 19 <i>sit on one's tail</i> – сидіти на хвості 20 <i>hold one's lead</i> – тримати лідерство 21 <i>turn on one's heel</i> – різко, круто повернутися 22 <i>breathe down one's neck</i> – дихати в потилицю 23 <i>pluck at one's heartstrings</i> – зачіпати чутливі струни душі 24 <i>send one off with a flea in his ear</i> – дати різку відсіч комусь 25 <i>give one's swan song</i> – проспівати лебедину пісню 26 <i>show the door</i> – вказати на двері

27 food: eating and drinking	27 <i>drink like a fish</i> – сильно пиячити
28 excretion	28 <i>spend a penny</i> – полегшитися (urinate)
29 shortfall	29 <i>miss the mark</i> – схибити
30 descent	30 <i>bite the dust</i> – бути переможеним, бути приниженим
31 elevation	31 <i>spring to one's feet</i> – підхопитися на ноги
32 lowering	32 <i>cut down to size</i> – поставити кого-небудь на місце
33 plunge	33 <i>go down like stone</i> – падати камнем вниз
34 rotation	34 <i>spinning jenny</i> – прядильна машина
35 oscillation: reciprocating motion	35 <i>like a yo-yo</i> – як чортик на ниточці
36 agitation: irregular motion	36 <i>be like a cat on hot bricks</i> – як на голках

1. Потёмкин В.К., Симанов А.Л. Пространство в структуре мира. – Новосибирск: Наука. Сиб. Отд-ние, 1990. – 176 с.
2. Asifa Majid, Melissa Bowerman, Sotaro Kita, Daniel B.M. Haun and Stephen C. Levinson "Can language restructure cognition? The case for space." // Trends in Cognitive Sciences. – Vol.8. – No.3. – March 2004.
3. Большой англо-русский фразеологический словарь: Около 20000 фразеологических единиц/ А.В.Кунин. – 5-е изд., испр. – М.: Живой язык, 1998. – 944 с.
4. Новый большой англо-русский словарь: В 3 т. / Ю.Д. Апресян, Э.М. Медникова, А.В. Петрова и др.; под общ. рук. Ю.Д. Апресяна и Э.М. Медниковой. – 7-е изд., стереотип. – М.: Рус. яз., 2002. – 832 с.
5. Roget's Thesaurus of English Words and Phrases. – London: Penguin Books Ltd, 2000. – 810 p.

Матеріал надійшов до редакції 10.11. 2004 р.

Шиленко О.А. Отображение категории пространства в фразеологии современного английского языка.

В данной статье излагаются основные концепции пространственного восприятия, подаётся детальная классификация фразеосемантического поля пространства современного английского языка.

Shylenko O. A. The Expression of the Category of Space in the Phraseology of Modern English.

The article presents the main concepts of the spatial perception, a detailed classification of the phraseosemantic field of space of Modern English.